

Jens de Rycke in Servië

“NAVO-bommen zullen ons generaties achtervolgen.”

De stad Belgrado draagt de twijfelachtige eer één van de meest gebombardeerde steden van de twintigste eeuw te zijn. Na de kanonnen van de Centralen tijdens de Eerste Wereldoorlog en het paasbombardement door nazi-Duitsland liet de NAVO eind jaren negentig bommen vallen op 'de witte stad'. Twintig jaar na die NAVO-campagne is er blijkbaar nog steeds een open wonde bij het Servische volk. Dit in de vorm van een kankerepidemie. Dus trok onderzoeksjournalist Jens de Rycke - auteur van 'Het dagboek van granaten in Damascus', Polemos, 2017 - naar Belgrado om te achterhalen of er waarheid achter dat verhaal schuilt. Zijn verhaal.

Auteur Jens De Rycke

Zelf kan ik me weinig herinneren van die NAVO-bombardementen. Toen de bommen op Joegoslavië vielen, zat ik op de lagere school. Pokémonkaarten waren toen belangrijker dan Balkanoorlogen. Het enige wat ik me daarover herinner, was dat mijn grootmoeder vanuit haar eigen oorlogstrauma waarschuwde voor de gevolgen van een nieuwe oorlog in Europa. Bijna twintig jaar geleden was het Joegoslavische leger in Kosovo verwikkeld in een strijd met de Albanese rebel-lengroepering KLA (Kosovo Liberation Army) dat voor een onafhankelijk Kosovo vocht. Dat de KLA als een terreurorganisatie werd omschreven, en zich onder meer aan orgaan- en mensenhandel schuldig maakte, is een belangrijke kanttekening die moet worden gemaakt.

Het verhaal van Jovanka

Dat hield de NAVO niet tegen om op 24 maart 1999 met bombardementen op Joegoslavië te beginnen. De directe aanleiding was het grote dodenaantal in het Kosovaarse dorp Racak, een bolwerk van de KLA. De Joegoslavische regering onder leiding van Slobodan Milošević werd ervan beschuldigd excessief en disproportioneel geweld te gebruiken tegen de Albanese bevolking in Kosovo. Over een tijdspanne van 78 dagen werden ongeveer duizend doelwitten in toenmalig Joegoslavië geraakt. Hierbij werden 2.300 raketten afgevuurd en 14.000 bommen gedropt, met als objectief dat Milošević zijn troepen uit Kosovo zou terugtrekken. Die bommen en raketten waren vaak vervaardigd met verarmd uranium, waarvan men vandaag beweert dat ze de oorzaak van de vele kankergevallen zijn.

Ik verlaat de luchthaven van Belgrado en beland in de auto van Jovanka, een late twintiger en moeder van twee jonge zoontjes. Ik stel mezelf kort voor, en als ik vertel dat ik onderzoek kom doen naar de zogenoemde kankerepi-

demie verandert de toon van het gesprek. Ze draait haar hoofd naar mij toe en zegt op serieuze toon: “Mijn mama heeft kanker, Jens.” Ik ben verrast al zo snel met iemand met een kanker verhaal geconfronteerd te worden. De taxirit eindigt vlakbij het Servische parlamentsgebouw. Het beroemde hotel Moskva ligt buiten mijn budget, dus neem ik genoeg met een goedkope hostel in het centrum van de stad. Ik betaal Jovanka en voor ik uitstap om mijn bagage te nemen, zegt ze: “Ik mag dan wel de pest hebben aan Milošević, over één zaak geef ik hem wel gelijk. Kosovo is Servië!”

De generaal

De ochtend nadien is het ondanks een stralende zon nog steeds bitter koud. Ik verstop me in mijn winterjas en wandel richting het parlamentsgebouw. Over de hele lengte van het gebouw hangen spandoeken met slogans. Het spandoek in het cyrillisch is onleesbaar voor mij, maar naast de lange rij foto's staat ook een duidelijke boodschap in het Engels geschreven: “NAVO is verantwoordelijk voor de dood van 2.500 Serviërs. Ze hebben Kosovo gestolen met oorlogsmisdaden.” Als ik iets heb geleerd op mijn reizen, dan is het dat ieder zijn eigen waarheid heeft als het op oorlog aankomt. Toch ben ik benieuwd naar het Servische perspectief op die bombardementen. Om dat te weten te komen, heb ik een afspraak met voormalig generaal Božidar Delic. Hij zetelt in het Servische parlement, dus trek ik daar naartoe.

Nadat ik de metaaldetector zonder problemen ben gepasseerd, loop ik door de parlements gangen naar zijn kantoor. De Servische adelaar prijkt trots in de gang. Het gebouw ademt communistische nostalgie uit. Alles voelt hier nog aan als twintig jaar geleden. Ik treed het kantoor van de generaal binnen en word hartelijk begroet. Meteen toont hij me foto's uit zijn dienstjaren in het leger, alsook videobeelden die hij destijds maakte. Hij klaagt over het feit dat zijn foto's en video's op het internet steeds gecensureerd worden. Wat hij vertelt, vertaalt mijn gids letterlijk, woord voor woord. Al is de toon van Delic zijn stem duidelijk anders dan die van de vertaler. Ik hoor, als hij over de oorlog vertelt, dat hij - waarschijnlijk net als veel Serviërs van zijn generatie - nog steeds is getekend door de Balkanoorlogen. De kleine tentoonstelling zit erop en we zetten ons in de zetels in een andere kamer van zijn kantoor. Nadat zijn secretaresse koffie heeft gebracht, beginnen we aan het interview.

Delic: “Ik ben afkomstig uit Kosovo en als jong kind al zag ik hoe het geleidelijk aan veranderde en hoe het voor Serviërs steeds moeilijker werd om in Kosovo te leven. Ik steunde destijds, net als zoveel Serviërs, het ophef-

fen van de autonomie van Kosovo omdat het voor ons een onafscheidbaar deel van Servië is. Al wilde niemand de militaire escalatie die er is gekomen. Wat het Westen ons met Kosovo heeft aangedaan, is niets minder dan verraad. En het had weinig te maken met een humanitaire missie ten voordele van de Albanen, maar alles met de miljarden euro's aan ruwe grondstoffen die de bodem van Kosovo rijk is. Toen de campagne begon, werden mijn troepen gedurende 78 dagen dag en nacht gebombardeerd. Om de penetratiekracht van hun projectielen te vergroten - om grotere schade te kunnen aanrichten - gebruikte de NAVO bommen waarin verarmd uranium was verwerkt. Aangezien ze dat eerder ook al in Irak hadden gedaan, waren ze goed op de hoogte van de gevolgen hiervan op de lokale bevolking. Om deze reden beschouw ik Wesley Clark (Amerikaanse generaal) en Madeleine Allbright (Amerikaans politica en diplomate van de Democratische Partij) nog steeds als oorlogsmisdadigers. Ikzelf ben ook een kankerpatiënt. Over een periode van vijf jaar ben ik meer dan elf keer geopereerd aan verschillende tumoren in mijn lichaam. En ik ben dan nog één van de gelukkigen die zich de medische behandeling kan veroorloven. Veel van de soldaten onder mijn bevel, maar ook buitenlandse strijdkrachten zoals de Italiaanse NAVO-soldaten, zijn ziek geworden. Ze lijden aan verschillende vormen van kanker, maar ook aan andere ziekten, zoals chronische vermoeidheid. Op het hele onderwerp rust een groot taboe in Servië. Iedereen weet dat het probleem bestaat, maar niemand wil erover praten. De redenen zijn duidelijk. Ten eerste wil de Servische politieke elite ons land in de EU krijgen en vreest ze dat het onderwerp aansnijden onze kansen op toetreding zal schaden. Daarnaast heerst er in Servië een schuldcomplex over de oorlogen in de jaren negentig. De oudere generatie schaamt zich hiervoor en de jongere generatie wil dit alles zo snel mogelijk vergeten. Het spijtge hieraan is dat de Servische bevolking, die zelf ook slachtoffer is geweest van het oorlogsgeweld, deze positie niet durft op te nemen. De bombardementen hebben ons dubbel gestraft. Allereerst door de schade van de ontploffingen, maar daarnaast zal de radioactiviteit ons nog generaties achtervolgen. Toekomstige generaties worden op deze manier gestraft voor een oorlog waar ze niets mee te maken hadden.

Uiteindelijk hebben we ons moeten terugtrekken en verloren we Kosovo. En wat met de Serviërs in Kosovo? Ik kan mijn dorp als voorbeeld geven: alle Serviërs zijn er verdwenen. Mijn generatie heeft de strijd om Kosovo verloren, maar we zullen het land nooit opgeven. En in plaats van ons de strijd voor Kosovo te verwijten, kan het een belangrijke les voor West-Europa zijn. Enkele jaren geleden was ik op weg naar het tribunaal in Den Haag voor mijn getuigenis. Omdat ik toch in Den Haag was, ging ik ook naar Brussel. Daar zag ik straten en gebouwen die niet langer door Europeanen werden bewoond. Ik kan de pijn van sommige patriottische Europeanen begrijpen als ze zeggen dat ze hun (groot)steden zijn verloren. Wat eens hun volk toebehoorde, is nu eigendom van moslimimmigranten. Mochten die moslims in de toekomst ooit hun onafhankelijkheid uitroepen, misschien dat de West-Europeanen dan begrijpen hoe de Serviërs zich over Kosovo voelen.”

Het radioactieve taboe

Op de glazen deur van het ziekenhuis lees ik Klinicki centar Srbije. Ik ben in het staatsziekenhuis in Belgrado. Vlak bij de ingang zie ik de souvenirwinkel van het ziekenhuis die bulkt van orthodoxe iconen. De staat van het ziekenhuis bekijkend, snap ik dat veel patiënten hier om goddelijke bijstand vragen. Een typisch ziekenhuis zoals in een ontwikkelingsland waar de tijd schijnbaar is blijven stilstaan, denk ik bij mezelf.

Er zijn eerder gepubliceerde onderzoeken in het Westen die de stijging van het aantal kanker gevallen niet aan verarmd uranium wijten, maar de **Servische dokter Alek J. Racic**, die een boek wijdde aan het onderwerp, weerlegt deze beweringen. Hij stelt duidelijk dat het

verarmd uranium wel degelijk verantwoordelijk is voor de stijging omdat hij het onder zijn patiënten ziet. Ik kom zijn kantoor binnen en hij stelt me meteen een vraag: “Ben jij van België?” Als ik daarop positief antwoord, stelt hij de cynische vraag of het bij ons altijd decennia duurt alvorens een brief op zijn bestemming raakt. De dokter licht zijn vraag toe: “Al kort na de bombardementen verdiepte ik me als jonge arts in de gevolgen ervan op de lokale bevolking. Om mijn onderzoek zo volledig mogelijk te kunnen doen, stuurde ik een brief naar het NAVO-hoofdkwartier in Brussel met de vraag wat er in de bommen zat die ze op Joegoslavië hadden laten vallen. Tot op heden heb ik nog steeds geen antwoord gekregen, al weten we intussen dat ongeveer 45 ton verarmd uranium op Joegoslavië werd gedropt. Maar niet enkel het verarmd uranium is een probleem. Tijdens de bombardementscampagne werd de Joegoslavische petrochemische industrie meteen gevisieerd. Of die industrie werd gebombardeerd met verarmd uranium maakt weinig uit, aangezien het vooral draait om de schadelijke stoffen, zoals fosgeen, die door de vernietiging van die fabrieken in het ecosysteem terechtkwamen. Water, lucht en de grond, tot kilometers verwijderd van de ontploffingsplaats, raakten besmet door giftige stoffen. Dat had uiteraard een negatieve impact op de volksgezondheid. Terug naar het verarmd uranium, specifiek gaat het over uranium 236. Van deze radioactieve stof is geweten dat ze kankerverwekkend is omdat ze op celniveau genetische mutatie en degeneratie veroorzaakt. Ik maakte in mijn onderzoek de link naar het uranium, omdat ik bij mijn patiënten vaak nieuwe vormen van celmutatie ontdekte. Iets moest die hebben veroorzaakt, want vanuit zichzelf zouden er niet zoveel gevallen voorkomen. Het uranium leek bij hen allemaal de gemeenschappelijke ziekteverwekker.

Alle demografische en etnische groepen worden getroffen door deze ramp. Het is dus zeker geen verschijnsel dat zich enkel bij Servische soldaten voordoet na hun legerdienst. Wel zien we duidelijk meer slachtoffers die afkomstig zijn van plaatsen die werden gebombardeerd. Een groot probleem is dat de radioactieve stoffen in het ecosysteem terechtkwamen en ook vandaag nog de bevolking treffen. Sommige munitie zit zo diep dat het grondwater erdoor verontreinigd raakt en op deze manier nog meer slachtoffers maakt over een nog grotere oppervlakte. De data die ik verzamelde over de prevalentie zijn wel onvolledig en geven dus niet het totale beeld. Dat komt door verschillende factoren. Zo hebben wij in Kosovo nog geen grondig onderzoek kunnen doen omwille van de politieke verhoudingen tussen Kosovo en Servië, maar ook werden de vele Serviërs die na de oorlog naar het buitenland zijn verhuisd niet in het onderzoek opgenomen. Maar los daarvan zien we toch een duidelijke tendens. In Servië zijn er sinds de NAVO-bombardementen opvallend meer kanker gevallen. Daarnaast zien we ook meer nieuwgeborenen met genetische afwijkingen. Onder invloed van uranium kan immers ook in de baarmoeder celmutatie voorkomen. Het spijtge voor de vele slachtoffers is dat het Servische gezondheidssysteem niet voldoende is voorzien om hen allen een goede behandeling te geven. Het is tragisch dat het aantal patiënten zal blijven toenemen, en dat de zorg die we hen kunnen aanbieden niet veel zal verbeteren.”

Ik zie dat de dokter zijn hoofd van mij wegdraait en naar de foto kijkt die op zijn bureau staat. Dokter Racic: “Toen mijn dochter kanker kreeg, verkocht mijn moeder haar woning zodat we haar behandeling in Frankrijk konden betalen. Het Gustave Roussy ziekenhuis in Parijs was haar beste kans op overleven. Mocht ze in Servië zijn behandeld, dan zou haar overlevingskans aanzienlijk kleiner zijn geweest. Mijn dochter heeft haar beproeving doorstaan, maar er zijn veel Serviërs die door deze crisis hun zoon of dochter hebben moeten begraven. Ik hoop alleen maar dat NAVO haar daden eindelijk erkent en ons de hulp geeft die nodig is, zodat we onze kinderen niet langer hoeven te zien sterven.”

JENS DE RYCKE

Generaal Božidar Delic tijdens zijn proces in Den Haag
Foto Media centar Beograd (Wikimedia Creative Commons)